

Johannes Riis' tale ved overrækkelsen af Søren Gyldendal-Prisen til Ida Jessen

Taler

Johannes Riis
Litterær Direktør for
Gyldendal

Ifølge Birgitte, fortælleren i romanen *Det første jeg tænker på*, er der såmænd ikke andet i vejen med hende, end at hun har en følelse af, at hendes liv er nyttesløst, og det er, mener hun, ret trivielt, ikke værd at tage notits af, det er, når alt kommer til alt, kun en følelse; nej, det kan blive meget værre, ved hun, for vi har alle sammen et sted, hvor vi kan rammes, så vi for alvor mærker det, og det sted, det er det sted i hjertet, hvor alting gør ondt.

Jeg har en fornemmelse af, at romanens forfatter, Ida Jessen, er enig med Birgitte i det synspunkt; men det tog hende godt og vel en halv snes år at lokalisere og nå frem til det sted, nå frem til at sætte ord på det.

Men for nogle år siden, nærmere betegnet i 2001, gjorde hun det, og det var godt, det var skelsættende godt: Det var den kunnen og det mod og den klogskab og forstand på mennesker, hun da havde samlet og havde med i bagagen, der er helt afgørende for, at hun i dag skal have overrakt Søren Gyldendal-Prisen 2009.

Ida Jessen debuterede i 1989 med novellesamlingen *Under sten*. Så gik der fem år, så kom der endnu en novellesamling, *De uskyldige*, så endnu tre [å]r, så kom der en novellesamling til, nemlig *Den anden side af havet*; tre novellesamlinger, og om dem alle tre kan man sige, at det var åbenlyst for enhver, at her var der noget på færde, noget at lægge mærke til; der var tale om talent, ingen tvivl om det. Der var sans for natur og mennesker, der var nænsomt beskrevne stemninger og konflikter, fine beskrivelser af mennesker i naturen og i forandring og i udvikling og i omgang med andre mennesker, der var et sikkert greb om det danske sprog, alt sammen godt og meget lovende; men det var også, som om det blev ved tilløbet og anslaget i de tre bøger. Hvor viste det hele hen;

hvad var retningen i det?

Så skrev Ida Jessen en roman, hun skrev *Vandpaladset*, og det er absolut en god bog, det er en roman, der til fulde viste, at Ida Jessen også kunne skrive en roman. Den var henlagt til Norge, og her var overbevisende billeder af natur og mennesker og af kærlighedens veje og vildveje, fin sans for forholdet mellem generationer og jævnaldrende; og selve historien, etableringen af en restaurant i stedet for et værtshus i en lille bygd, var i og for sig god nok; men det virkede, som om der var et misforhold mellem historien og orkestreringen.

Restauranttemaet var ikke nok til at rumme alt det, der tydeligvis var på spil, og som Ida Jessen her for alvor begyndte at føle trang til at tage livtag med.

Så kom *Sommertid*. Og igen: Jo, der var noget på vej, Ida Jessen lagde alen til sin vækst; den skikkelsesdannende evne voksede fra bog til bog; det var nogle fine, excentriske personer, hun skrev frem i *Sommertid*; men det tog stadigvæk ikke rigtig ved. Leo er en spøjs og charmerende størrelse, og Christa er der krummer og vildskab i, her ser man for første gang den kønnets magt og dæmoni, som vi ser helt anderledes råt udfoldet senere i forfatterskabet, men her er stadigvæk lidt vel diskret og forsigtigt fremstillet; og Dorrit kan glæde sig over, at Tage kommer hjem, og alt tyder på, at det hele ender godt. Det er der selvfølgelig ikke noget ondt i; men det er alligevel, som om der mangler noget.

Det kunne man med nogen ret sige om Ida Jessens forfatterskab til og med *Sommertid*.

Men så skal jeg ellers love for, at der sker noget.

I 2001 kommer *Den der lyver*.

Den viser, hvor meget der havde været på vej i de foregående tolv år. I *Den der lyver* gør Ida Jessen for alvor sin entré i dansk litteratur.

I Hvium, et sted oppe ved Limfjorden, et sted i nærheden af både Skive og Viborg, fandt hun en lokalitet, hvor hun kunne tage fat på de store eksistentielle emner, som man også i de tidligere bøger kunne fornemme lå på spring for at blive taget fat på.

Her får naturen sin helt selvfølgelige plads. På en måde, der kan minde om Kerstin Ekmans, viser Ida Jessen her forbundetheden mellem mennesker og landskab. Her får skildringerne af naturen prægning, betydning og funktion, nu spiller de med som selvstændige størrelser, truende og forjættende, i interaktion

med personerne, underlagt romanernes overordnede plan. Her gør naturens kræfter sig gældende gennem personerne, fx når de ikke formår at holde dem stangen med al deres fornuft og rationelle overblik. Når naturen går over optugtelsen og de bliver klar over, hvor lidt magt rationalitet og fornuft i virkeligheden har over de drifter, de er sat til at beskytte dem imod.

Det er karakteristisk for Ida Jessen, at hendes hovedpersoner i alt overvejende grad oplever den verden, de lever i, udefra. De føler kun sjældent, at de selv er en del af den. De er tilrejsende, eller de føler sig som tilrejsende, de føler sig uden for fællesskabet, de befinder sig i periferien, på en eller anden måde eller af en eller anden grund fremmede i forhold til fællesskabet. De er tilskuere, mere end de er aktører i den sammenhæng, de lever i.

Det gælder i udpræget grad Christian i *Den der lyver*. Han er en mand, der har været vant til at få det, som han ville have det i sit liv, og han er kommet til Hvium som læge sammen med sin organistkone, Nina. Der sker uforklarlige, uheldsvangre ting selv samme dag, som han kommer op og sonderer terrænet. Men han overbeviser sig selv om, at alt er, som det skal være, Hvium er et sted, han gerne vil flytte hen. Og han og Ulla slår sig ned i Hvium. Og så sker der det, at Nina forlader Christian, nærmest fra den ene dag til den anden, uden nærmere forklaring, og viser det sig, med en løgn; men han bliver på stedet, omgås de lokale og tror egentlig, det går godt, at den hellige grav er velforvaret; men han kender ikke koderne og de uskrevne regler på stedet, han kan ikke aflæse folk, han kan ikke se dem længere end til tænderne; som det storby menneske, han er, har sladder aldrig spillet nogen rolle i hans liv, sladder har aldrig været noget, han har taget sig af. Han kan ikke tage den alvorligt, og han ved ikke, hvad han skal stille op. Han ender med at blive et offer for den. Han omkommer oppe i et træ i sammen med sin motorsav. Måske tager han livet af sig. Han dør i hvert fald af sladder.

Birgitte i *Det første jeg tænker på* har et solidt nederlag i kærlighed bag sig, da hun nærmest bliver tilkaldt af sin barndomsveninde Lisa for at bevidne dennes idyl i Hvium, hvor hun har været præst i en årrække og bor med mand og børn. Birgitte er stadigvæk af den opfattelse, at selvom hun og Lisa som børn hang sammen som ærtehalv, havde der i virkeligheden altid været lige så meget had som kærlighed i forholdet mellem dem, og sådan er det nok også nu. Men Birgittes besøg hos Lisa går slet ikke som planlagt. Hun kommer til at overvære en forfærdelig tragedie, Lisas søn bliver kørt ihjel af en flugtbilist på sin

syvårsfødselsdag, og i stedet for idyllen bliver Birgitte vidne til en opløsnings- og forsoningsproces, hvori hun selv kommer til at spille en rolle, hun aldrig havde tiltænkt sig selv.

Og nu er det vist på tide at vende tilbage til udgangspunktet, til det, jeg påstod er omdrejningspunktet i den seneste og væsentligste del af Ida Jessens forfatterskab, nemlig det sted i hjertet, hvor alting gør ondt. Det sted i hjertet, hvor hendes hovedpersoner bliver ramt, så det virkelig gør ondt, det er det sted, hvor der kommer noget mellem dem og deres børn. Det handler med andre ord om angsten for at miste vores børn. Det sted, hvor biologi og følelser tørner sammen med størst styrke og hænger mest uløseligt sammen. Det er det, Ida Jessen begynder at sætte ord på fra og med *Den der lyver* og bruger som billede på det værste, der kan ramme et menneske. „Man kan ikke klare, hvis der skulle ske dem noget,” som Frederik siger om sine børn i *Det første jeg tænker på*.

Nina og Christian i *Den der lyver* har for nogle år siden fået et dødfødt barn, det er det, der får dem til at flytte til Hvium for at forsøge at begynde på en frisk. Lisa og Frederik i *Det første jeg tænker på* mister deres Gustav på hans syvårsfødselsdag og har allerede ved deres datter, Mariés komplicerede fødsel oplevet rædselen ved tanken om at miste et barn. Alle fire bliver ramt på livsnerven, alle fire står i en situation, hvorfra alt bliver anderledes, og hvorfra de tvinges til at træffe afgørende beslutninger. Ingenting bliver nogensinde, som det var før.

Den der lyver og *Det første jeg tænker på* har gennemgående figurer og samme tematik; de hænger umærkeligt og upåtrængende sammen, de kan uden besvær læses uafhængigt af hinanden; men de supplerer også hinanden, ligesom novellesamlingen *En mand kom til byen*, der også delvis foregår i Hvium, føjer sig ind i sammenhængen. Men ind imellem de to romaner er der kommet to voksenbøger af Ida Jessen, der hver for sig fortjener at blive nævnt. På hver deres måde skiller de sig ud fra det øvrige forfatterskab.

Foxy Lady I-V hedder den første af de to bøger, og det er en fabel, måske en allegori om en by i det sydlige Europa, som kun bebos af kvinder. Det er en bog, som er dybt fascinerende og mindst lige så foruroligende. Den er heller ikke helt nem at få hold på; jeg vil i hvert fald helst vente nogle år med at udlægge den

mere detaljeret, nemlig indtil jeg har set flere bøger fra Ida Jessens hånd. Der må ligge noget i kim her, som stadigvæk venter på fuld udfoldelse.

Og så er der *ABC*, som er fuldstændig ligeud ad landevejen, helt umiddelbart aflæselig, en hårdt skåret og hårdt vinklet ægteskabs- og skilsmisseberetning, en beskrivelse af et kærlighedsforhold, eller hvad man nu skal kalde det, i hvert fald en skildring af, hvordan et menneskes behov for kærlighed og familieliv kan udnyttes. Her bliver der virkelig ikke givet ved dørene; men også her er det egentlige smertepunkt det, der kommer mellem voksne og børn, det at miste et barn, her gennem en ond skilsmisse, der foregår udelukkende på den ene af forældrenes præmisser.

Kærlighed og hemmeligheder hører sammen i Ida Jessens forfatterskab. Som det hedder sidst i *Vandpaladset*: „Bag ved alt, der er så klart som dagen, og bag ved det, vi ikke helt kan gennemskue, er der allerinderst inde i det hemmelige rum vi aldrig åbner helt, en kærlighed, der ikke kan argumenteres for. Det betyder noget.”

Det betyder noget, og de lyver og fortier og bedrager hinanden, personerne i Ida Jessens bøger, det er nærmest et livsvilkår, personerne er ensomme og udsatte og når tit kun hinanden, når instinkterne tager over, og da ofte på trods, imod deres bevidste vilje. De har deres hemmelige rum, der er hemmeligheder, man har lov til at have, der er hemmeligheder, man ikke har lov til at have; hemmeligheder kan knytte mennesker sammen, hemmeligheder kan skille dem ad, hemmeligheder kan bruges eller ikke bruges i kampen om kærlighed; mennesker kan have hemmeligheder med hinanden, og det er ikke nødvendigvis af det onde; det gælder i litteraturen som i livet, og ligesom det gælder hos Blicher, hos Johannes V. Jensen, hos Martin A. Hansen, er Ida Jessens forfatterskab fuldt af hemmelige rum. Der er hemmeligheder, der forbliver hemmeligheder mellem teksten og læseren; der er alle steder og hele tiden noget, der forbliver usagt i dem, hemmeligheder, der måske nok antydes, men aldrig røbes, aldrig siges ligeud, og det er med til at give hendes romaner deres resonans og fylde. Det er et forfatterskab, der har skrevet fremtid ind i sig og bliver i læserens sind som en tone og en anfægtelse.

I Ida Jessens forfatterskab er der både tysthed og tavshed og rå, stærke, voldsomme kræfter på spil, både varme og medfølelse og kølig, nøgtern viden om såvel vores nødvendige illusioner om at kende os selv og vore nærmeste som

om, at det skulle være en forudsætning for at holde af hinanden. Det handler om vores stadige evne til at bedrage både os selv og andre og om vores lyst til at hævde os og få magt over andre. Kort sagt: Vi står over for et forfatterskab – og en forfatter – med en stålsat og ubestikkelig vilje til at se tilværelsen i øjnene, uanset om vi kan lide det, hun viser os, eller ej. Det er dertil et forfatterskab, der, som det hedder i Søren Gyldendal-Prisens fundats, „står midt i en stærk og særpræget skabergerning”; Ida Jessen er med andre ord som skabt til at modtage Søren Gyldendal-Prisen 2009.

Kilde

Riis, J. (2009). Hvad skal vi med stæren? Tyve taler. Gyldendal.

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Prisuddelingstale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/johannes-riis-tale-ved-overraekkelsen-af-soren-gyldendal-prisen-til-ida-jessen>